

ŽIVETI MEJO Slovenski slavistični kongres, Trst 18.–20. oktobra 2007

Informacija za javnost (Uvod h kongresnemu zborniku)

»Nekoč je rekel ljubljanski župan dr. Ivan Tavčar lepo in resnično besedo: ‚Ljubljana je srce Slovenije, Trst pa so njena pljuča.‘ – Brez pljuč srce ne bo utripalo, brez srca ne bodo pljuča dihala!«

Smisel, zakaj, pomen, idejni zenit in azimut letošnjega Slovenskega slavističnega kongresa v Trstu je bržkone še najzgodnejše in scela sežet prav v tej znameniti anatomski primeri, s katero je 20. aprila 1918 Ivan Cankar uverturno nagovoril »prijatelje Tržačane«, ki so v Delavskem domu trumoma prisluhnili njegovemu predavanju *Očiščenje in pomlajenje*. Poudariti neločljivo soodvisnost, organsko vzajemnost matice in »zamejstva«, preseči s kulturo in znanostjo miselne ločnice, ki ostajajo združeni Evropi navkljub kakor latvice trdno prisesane v naših glavah, opredeliti vsaj na slavističnem polju Prešernov sen o »Slovenš'ni celi«, tisti še zmeraj neuresničeni skupni slovenski kulturni prostor, omogočiti osmolični, obojestranski pretok najnovejših slavističnih in slovenističnih spoznanj, predstaviti »unejskim« slavistom italijansko predmejsvo in obratno, opozoriti na nespregledljiv doprinos Primorja, Goriške in Benečije nacionalni kulturni zakladnici, ovrednotiti sredozemsko, stično specifičnost tukajšnjih slovenskih piscev, umetnikov, razumnikov, snovalcev, cepiti na deblo celinsko kdaj presamopašne Slovenije izkušnjo vsakodnevnega doživljanja meje in dialoga z drugim, drugačnim, uzavestiti s pogledom v globalni svet sodobno bistvenost medkulturnosti – to so namreč tudi stremljenja in vodila, srce in pljuča tokratnega strokovnega zbora slovenskih slavistov sredi »mesta v zalivu«, prvega v doslej osemnajstkratni kongresni zgodovini Slavističnega društva Slovenije.

Lani je predsedniško smelo začrtana pot znanstvenega odpiranja in dvogovora nacionalne slavistike s sosednjimi stvarnostmi prvič zanesla zborovanje izven matice, v Zagreb, letos ga je na obodno zamišljeni obplovbi državnega ozemlja zasidrala v Trstu.

Tokratna izbira zalivskega pristana je kajpada vse prej kot naključna. Kajti da je Trst z vsem svojim bližnjim in daljnim primorskim zaledjem – od Kopra in Istre do Goriške, Benečije, Režije in Kanalske doline – nepogrešljiv sotovorec slovenske nacionalne istovetnosti, našega kulturnega, duhovnozgodovinskega in zato tudi slavistično-slovenističnega obraza, to že brez Cankarjeve pnevmološke pomoči ali Župančičevih proglasov o njegovi mejniški pomembnosti zgovorno potrjujeta sama mestna preteklost in sedanost. Vemo namreč: tu je ob zarji etničnega časa Alpski Slovan spoznal morje in splovil vanj svoje čupe, tu je domovala hrepeneča Lepa Vida, od tod je priimek obdaril na poti iz Benetk slehernega Slovenca, tu v lučajski bližini so Videmski, Starogorski, Černejški in Goriški rokopis požlahtnili prednarodno pismenstvo, tu je začel Trubar izzorevati misel o prvi slovenski knjigi, tu je v novem veku dopisujoče si plemstvo slovenščino izvolilo čez jezik konjev in hlapcev, sem je po habsburški milosti davkov osvobojeno pristanišče primamilo od leta 1719 desetisoče naših Krpanov in Svetinov, tu je bil rojen in z mecenskimi plavži obdarjen Žiga Zois, tu je po »pomladi narodov« Levstik tajnikoval prvi slovenski čitalnici, tu so feministično osveščene sodelavke Edinosti izcvetele prvi slovenski ženski list, tu so med številnimi našli svojemu navdihu domicil tudi Aškerc, Kette, Gregorčič, Kosovel ali Bartol, tu je s požigom Narodnega doma Mussolini najprej genocidno zastregel Slovence po življenju in spodbudil njihov zgodnji, prvi antifašistični odpor v Evropi, sem je s prvomajsko osvoboditvijo prisijala Slovence v drugi svetovni vojni zgodnja zarja partizanske svobode in tu, nenazadnje, še danes domuje – obmejno razprostranjena od Milj do Trbiža po deželi Furlaniji Julijski krajini – številčno čedalje manjša, a vsestransko živa in živahna slovenska narodna skupnost v Italiji.

A Trst ni bil vselej tako pljučno ključen. Če se je mogel na primer ob avstro-ogrskem popisu leta 1911, s krepko preseženo polstotisočico avtohtonih Slovencev, še utemeljeno pobahati z demografskim prvenstvom največjega slovenskega mesta in v tem nadkriliti celo Tavčarjevo ljubljansko srce, je po prvi svetovni vojni in Rapalski pogodbi takšno nacionalno sosrediščnost naglo izgubil. Odcepitvena meja, fašizem, nacizem, druga svetovna morija, poveljna blokovska konfrontacija in železna zavesa za njegovim hrbtom, barikadno zaostreni sosedov nacionalizem in polstoletno državno zapostavljanje avtohtone manjšinskosti so ga s pristaniško in gospodarsko agonijo vred strmoglavili v nič kaj zvezdnato črno luknjo, iz katere se šele v novjšem času mukoma izkopava. In za nameček: po izgubljeni bitki zanj je ostal Trst s svojim deželnim manjšinskim zaledjem dolgo odpisan tudi v osrednjeslovenski nacionalni zavesti. Saj ni, da bi ga kakor protagonisti Javorškove drame *Odločitev* ne objokovali, da bi se v matici državniško ne zavzemali zanj in ga iz Ljubljane ali Beograda podpirali. A vseskozi prej dolžnostno, kakor daljnega brata za oceanom, kakor emonskim očem bolj ali manj provincialno nacionalno folkloro. Tako smo sčasoma dopustili, da se je meja zasteničila med nas, v našo narodno bit, v naš jezik, glave, misli, srca, zakone, medije, časopise ali šolske učbenike. In polagoma se je tu rodilo drugačno, ločeno, robno, z blagrom in prekletstvom stika hkrati obdarjeno slovenstvo. Slovenstvo, ki živi mejo, izkuševaje dan na dan obilje njenih čarov in možnosti, a tudi njenih zank, protislovij, nevarnosti, pogub.

Živeti mejo je bil potemtakem iz življenja samoumevno prišepnjen naslov za slavistični kongres in zbornik, ki želita strokovno karseda izčrpno pomodrovati tudi in ravno o tem: o hibridni, črno-beli oksimoričnosti meje (v istoimenskem razdelku *Živeti mejo*); o leposlovnih pretokih v in iz slovenskemu sosednjih prostorov (v razdelku *Književnost v stiku*); o vlogi, delovanju in pomenu jezika v multikulturnem, posebej bilingvalnem okolju (v razdelku *Jezik v stiku*); o slavistični in leksikografski kontaktologiji spričo tako pomembnega okroglega jubileja, kakršen je letošnja štiristoletnica izdaje prvega italijansko-slovenskega slovarja, 1607. v Vidmu natisnjene in Devinu izpisanega besednjaka *Vocabolario italiano e schiauo* redovnika Gregoria Alasie iz Sommarive (v razdelku *Slavistika in slovaropisje v stiku*); nenazadnje pa še o nespregledljivem ustvarjanju predvsem zamejskih piscev za otroke in mladino, o njihovem in siceršnjem hudomušno zavzetem kovanju lepše bralsko-nacionalne prihodnosti (v razdelku *Zamejska mladinska književnost*).

Preko štirideset razpravljalcev, od osnovnošolskih slavistov ali mladih raziskovalcev do akademikov, izpisuje ob predstavljenih knjigah in projektih vsebinsko posetnico tokratnega tržaškega kongresa in pričujočega zbornika, med najboljše doslej v tozadveni knjižni zbirki Slavističnega društva Slovenije. Ob tem velja z zadovoljstvom podčrtati, da pravi razlog takšne zborne in zborniške zajetnosti ni tokratna nadpovprečna uredniško-predsedniška prizadevnost, temveč predvsem razveseljivo dejstvo, da se v zdajšnjem stanovsko-besedilnem shodu vsestransko prepoznavajo in zrcalijo ob matični slavistiki še duša, delo ter zavzetost mnogo širše, tudi čezmejne primorske in vsemanjšinske stvarnosti.

Tako obsežnega kongresa in zbornika bi namreč v Trstu še zdaleč ne zmogli brez dragocenega strokovnega, organizacijskega, pokroviteljskega ali donatorskega sodelovanja številnih, seveda večidel krajevnih zaslužnikov: pokrajinskih slavističnih društev in kolegov, slovenskih šol in šolnikov v Italiji, tostranskih in onostranskih obmejnih univerz, italijanskih in slovenskih javnih uprav, državnih izpostav ali diplomatskih predstavništev, manjšinskih krovnih in kulturnih organizacij ter ustanov, denarnih zavodov, zasebnih donatorjev in slavistično zavzetih posameznikov. A če komu, potem pripada levji delež izvedbene hvale predvsem Organizacijskemu odboru osemnajstega Slovenskega slavističnega kongresa, ki ga s prof. Borisom Pangercem za predsedniškim in Marijo Besednjak za tajniškim krmilom vse od decembra lani bremeni nelahka skrb za karseda ustrezno prireditveno podobo tržaškega zasedanja.

Da bi ob povnanjenju aktualnih slavističnih spoznanj, debatni izmenjavi strokovnih pogledov na zastavljena tematska vprašanja in zlasti predmejskim pedagogom ter šolam koristnem dopolnjevanju slavistične vednosti hkrati obratno posređoval matičnim slavistom v spremljevalnem kulturnem programu predstav, razstav ali ekskurzij tudi omenjeno specifičnost tukajšnje manjšinske stvarnosti, je kajpada enako zaželen in pomemben cilj zborovanja. Naj vsaj med slavisti – če pač drugje ne – res zaživi tisti skupni slovenski kulturni prostor in naj odpadejo ločnice v glavah, da bomo s srcem in pljuči vsi bratsko tkivo istega nacionalnega telesa!

Slavistično društvo Slovenije je z izvolitvijo »zamejca« za svojega predsednika takšno nacionalno kohezivno voljo že otipljivo izpričalo. In to celo lesenim postavam matične države navkljub, ki ostajajo do rojakov izven njenih meja, kljub pozitivni rešitvi tokratnega stvarnega primera, še dalje diskriminatorne in v današnji združeni Evropi, milo rečeno, anahronistične.

Svojo nacionalno tvorno in povezovalno vlogo pa želi v duhu sodobnega policentrizma naša stanovska organizacija podkrepiti tudi z nadaljnjim prirejanjem kongresov izven matičnega državnega ozemlja, kjer slovensko kožo prav kakor v Trstu stično poživlja tudi sosednji kulturni kisik. Pri tem bo kazalo najbrž pluti proti toku. Kajti kakor je v sestavku *Separatisti* plediral nekoč Kosovel »bodimo eno po duhu in ljubezni, a ohranimo svoje lastne obraze«, tako se bo treba z izkušnjo in zavestjo slovenske obmejnosti v bodoče zagotovo zavzemati tudi za to, da zdajšnje modno, frazersko votlo ali zgolj gospodarsko zainteresirano povečevanje Evrope in sveta brez mej paradoksalno nadomesti prav smiselna ohranitev mejnih razlok, zrelo in moderno doživljanje limesa kot naravnega ograjevalca posebnosti in hkrati dialoškega prinašalca stika, tujosti, drugačnosti. V uravnilovko in protiutež globalnemu valjarju mej namreč še zdaleč ne gre odpraviti, ampak raje dojeti in sprejeti normalno, v vsej njihovi specifično hibridni, prehodno samosvoji mavričnosti. Vsebinska rdeča nit tokratnega Slovenskega slavističnega kongresa v Trstu in pričujočega zbornika se potemtakem izrisuje v bistveno geslo in vodilo našega ne le nacionalnega, ampak tudi celinskega in planetarnega jutri: živeti mejo. In dihati ob njej slovensko, evropsko, svetovljansko. S polnimi pljuči.

Miran Košuta

Predsednik Slavističnega društva Slovenije